

Az eszköz és az alany váltakozása lexikai-pragmatikai keretben

Bibok Károly
SZTE, Orosz Filológiai Tsz.

Levin (1993: 80) könnyebbé tevő (facilitating) és közvetítő (intermediary) eszközökre vonatkozó elképzelését Dudchuk (2007) igeosztályok megkülönböztetéseként véli pontosabban megfogalmazhatónak. A módigék (pl. az orosz *vymyt* 'felmos') a könnyebbé tevő eszközökkel kompatibilisek, míg az eredményigék (pl. az orosz *razbit* 'betör') eszközei közvetítők. Csak az eredményigék engedik meg az eszköznek az alannal való alternációját, azaz egy instrumentum szemantikai szerepű szintaktikai összetevő alanyként való megjelenését az ágensi alany helyett.

A módigék azonban előfordulhatnak mindkét fajta eszközzel és a közvetítő eszközei képesek szintaktikai alternációra, amint ez a *vymyt* 'felmos' magyar ekvivalenciával illusztrálható.

- (1) Péter felmosta a padlót egy felmosóronggyal.
- (2) *A felmosórongy felmosta a padlót.
- (3) Péter felmosta a padlót egy takarítógéppel.
- (4) A takarítógép felmosta a padlót.

Jelen előadásban az instrumentum–alany váltakozás olyan magyarázatát vázolom, amely a korábbi elképzelésekhez képest három előnyös tulajdonsággal is rendelkezik. Először, az okozás pragmatikai orientáltságú gyengébb fogalma (Koenig et al. 2008: 214) segítségével biztosabb alapon határozhatjuk meg, melyik ige vesz részt a kérdéses alternációban és melyik nem. Másodsor, azok az esetek, amikor egy és ugyanaz az ige mindkét konstrukcióban előfordulhat, egyetlen alulspecifikált lexikai-szemantikai reprezentációval kezelhetőek. Harmadsor, a szintaktikai alternációk nem pusztán lexikai jelenségek (szemben a lexikai megközelítéssel), nem is csupán konstrukcionálisak (szemben a konstrukciós megközelítéssel), hanem legmegelőbbben olyan lexikai-konstrukcionális keretben értelmezhetőek, amely természetes módon illeszkedik **a lexikai pragmatikába** (Bibok 2010).

A lexikai-pragmatikai perspektíva, amely erőteljesen támaszkodik az enciklopédikus és kontextuális információkra a nyelvi kódolt hiányos szójelentések teljes fogalmakká való átalakításában, gazdaságos módját nyújtja a szintaktikailag váltakozó szerkezetekben megjelenő konstrukcionális jelentések elérésének. Továbbá, így a mindig nehezen megoldható kérdéssel sem kell foglalkozni (Dudchuk 2007-tel ellentétben), hogy ezen jelentéseknél melyiket vezethetjük le melyikből.

Irodalom

- Bibok, Károly 2010, From syntactic alternations to lexical pragmatics. In: Enikő Németh T. and Károly Bibok (eds.), *The role of data at the semantics–pragmatics interface*. Berlin: Mouton de Gruyter, 261–304.
- Dudchuk, Philip 2007, Instrument/subject alternation and event structure. In: Peter Kosta and Lilia Schürcks (eds.), *Linguistics Investigations into Formal Description of Slavic Languages*. Frankfurt/M.: Peter Lang, 503–513.
- Koenig, Jean-Pierre, Gail Mauner, Breton Bienvenue and Kathy Conklin 2008, What with?: The anatomy of a (proto)-role. *Journal of Semantics* 25: 175–220.
- Levin, Beth 1993, *English verb classes and alternations*. Chicago IL: University of Chicago Press.